

Żydowska synagoga i kirkut w Trzcisku Zdroju

Autor: Tadol

W ostatnim moim artykule wyjaśniłem pochodzenie i zastosowanie budynku w pobliżu Bramy Myśluborskiej, to dawna niemiecka elektrownia w Trzcisku Zdroju! Dziś chciałbym obalić kolejny mit mieszkańców miasta. Przedstawię tu i wyjaśnię gdzie w mieście znajdowała się żydowska synagoga i kirkut. Benno Riech w niemieckiej Kronice Miasta wspomina kirkut (cmentarz żydowski) i mieszkańców Trzciska wyznania mojżeszowego: „Dnia 19 grudnia 1709 roku gmina żydowska nabyła od miasta plac pod założenie cmentarza, za 10 talarów. Oprócz opłaty za plac, Żydzi zobowiązani byli płacić dla miasta za pochówek: za zmarłego poniżej 12 lat – 3 grosze, za zmarłego ponad ten wiek 6 groszy, a za obcego niebędącego mieszkańcem miasta 16 groszy. Za to miasto obiecywało strzec grobów przed niecznymi rękami wyrządzającymi szkody”;

Kirkut założono przy drodze do Gogolic (Schmarfendorfer Weg), obecnie ul. Ceglana, o wymiarach: długość 25 m i szerokość 25 m, jak widać był to mały cmentarzyk. Pierwotnie otoczono go drewnianym płotem, a w latach późniejszych zbudowano kamienny mur z bramą. Gmina żydowska nie była duża, jak podaje kronika i inne zapiski źródłowe: w roku 1801 – 90 osób, w 1859 – 108, po tym okresie społeczność żydowska maleje, w roku 1905 – 48, a w roku 1925 – 20 osób. Żydzi początkowo odprawiali swoje modły w prywatnych domach, dopiero w roku 1820 (podawany jest też rok 1825) zbudowali synagogę o konstrukcji szkieletowo drewnianej na podmurówce kamiennej, przy dawnej Bramie Wodnej – obecnie ul. Wodna. Gdzieś około 1930 roku budynek synagogi został sprzedany dla wspólnoty ewangelickiej, pod przewodnictwem mistrza murarskiego Albrechta i nauczyciela Papenfußa. Dokładną datę sprzedaży budynku trudno jest ustalić. Powyższe stare zdjęcie ukazuje nam budynek dawnej synagogi i część promenady nad jeziorem. Widoczna synagoga (zaznaczona strzałką) znajdowała się na obecnej posesji rodziny Mikołajewskich. Budynek synagogi w Trzcisku przetrwał II wojnę światową, lecz w latach pięćdziesiątych XX wieku został rozebrany, z powodu złego stanu technicznego. Zdjęcie szkolne z lat 50. XX wieku, a z tyłu widoczny jest budynek dawnej synagogi. Zdjęcie ukazuje obecne miejsce gdzie była synagoga – tuż za betonowym płotem. Natomiast cmentarz żydowski został zlikwidowany na początku lat 80. XX wieku. Otoczony on był kamiennym murem, a w pobliżu tylnego muru stały kamiennie-ceglane budynki gospodarcze. Obecnie owe budynki gospodarcze znajdują się na prywatnej posesji – jest tam Zakład Kamieniarski. Przez kilka lat mieszkałem przy ul. Dworcowej (w tzw. barakach), skąd było bliskie dojście na kirkut. Na teren cmentarza wchodziliśmy przez rozwalony z tyłu mur. Od strony północnej, tzn. przy stodołach, mur był też w opłakanym stanie, w jego pobliżu przebiegała dojazdowa droga do wyżej wspomnianego gospodarstwa. Od strony południowej przy murze rosły drzewa i chaszczki sięgające aż do rowu, przed nasypem kolejowym. Obszar cmentarza był porośnięty krzakami i drzewami, po których piął się bluszcz. W zimie był lepszy dostęp, a cmentarz przejrzysty, gdy opadły liście z krzaków i drzew. Większość płyt nagrobnych leżała, a w pozycji stojącej znajdowało się tylko kilka maceb, one też były porośnięte bluszczem. Atmosfera tego miejsca była niesamowita! Tak zapamiętałem te wyprawy na teren cmentarza żydowskiego w latach 1968 – 1972.

Wejście na teren cmentarza znajdowało się tuż przy drodze do Gogolic. Obecnie w tym miejscu stoi powyższy budynek mieszkalny, zdjęcie z 2002r. Natomiast plac zabaw zajmuje dawny teren cmentarny! Drugi blok mieszkalny usytuowany jest na dawnej drodze dojazdowej do wspomnianego powyżej gospodarstwa. Tadeusz Kołucki, Gryfino, kwiecień 2018 r. Bibliografia: Benno Riech „Stadtchronik Bad Schönfließ Neumark” Bad Schönfließ 1922 r. Benno Riech „Chronik der Kirche zu St. Marien in Bad Schönfließ” Bad Schönfließ 1928 r. Erich Blunck „Die Kunstdenkmäler des Kreises Königsberg (Neumark) 1927r. Benno Riech „Die Kirchhöfe von Bad Schönfließ” Kreiskalender Königsberg 1956r. Erinnerungsschrift an die Stadt Bad Schönfließ /Nm aus Anlass Ihres 675 Jährigen bestehens 1956r.